

DE BRABANTSE OMWENTELING IN DE GAZETTE VAN GEND (1789-1790) (Vervolg)

Geen enkele opstand in de Lage Landen verliep zo euforisch (=ongegrond vrolijk) als de Brabants-Vlaamse opstand van 1789. Het was een eerste poging om een Belgische republiek te stichten met aan het hoofd een groothertog als constitutioneel monarch¹. Op staatkundig en juridisch vlak was het een confrontatie tussen “moderniserend-verlicht” absolutisme en constitutionalisme, m.a.w. de drie traditionele Vlaamse standen (geestelijkheid, adel en hoofdstedelijke burgerij) wilden zich gezamenlijk losrukken van hun “moderniserend-verlicht” absoluut vorst en hun eigen macht, waarvan ze zich bewust waren, ten allen koste behouden. Hun leiders waren de Brusselse advocaat Hendrik van der Noot en kanunnik Pieter Jan Simon van Eupen. Jan Frans Vonck, een ander Brussels advocaat, met een heterogeen cliënteel, wenste inspraak te bekomen voor het platteland, de kleine steden en de vermogende burgers en kan dus beschouwd worden als een pre-democraat. Hoewel de Vonckisten en de Statisten van van der Noot ideologische tegenstanders waren sloten zij een monsterverbond tegen Jozef II. De Brabantse Omwenteling barstte los in het kielzog van de Franse Revolutie en werd erdoor aangevuurd. Staatkundig had zij hetzelfde doel voor ogen maar maatschappelijk en filosofisch keerde zij alle vernieuwingen om. In plaats van de liberalisering na te streven van de heterogene derde stand (het losrukken van de hoofdstedelijke burgerij van de rest van de derde stand, met name het platteland, de kleine steden en de vermogende burgers) en de theoretische vierde stand (het stedelijk niet-corporatief-georganiseerd-”gepeupel” en de landarbeiders), streed men voor een radicale terugkeer naar de toepassing van alle oude privileges of voorrechten, gebaseerd op uitsluiting van andere groepen of individuen, die uiteraard in de eerste plaats in het voordeel werkten van de twee eerste standen, met name de geestelijkheid en de adel. Alle Gentse neringen en ambachten bijvoorbeeld werden sedert 1540 geleid door een adellijk hoofdman, en het Gentse stadsbestuur was samengesteld uit adellijken en rijke erfachtige lieden die zichzelf ook nobel waanden. De hoge adel liet zich aanspreken met de titel “Mijnheer”, de lage adel of prominenten met “de Heer” en de pseudo-adel met de titel “Sieur”. En de adel of pseudo-adel was in elke geestelijke leidinggevende functie door een of ander familielid vertegenwoordigd. Op elk niveau van de maatschappij hadden de bevoorrechten de teugels in handen. En om verzekerd te blijven van medestanders onder de derde (corporatief-georganiseerde) stand waakten de adellijke hoofdmannen over het behoud van de voorrechten van de corporaties, met name de neringen en ambachten. Daardoor bleef de grote gevaarlijke vierde stand verzekerd buiten spel. Keizer Jozef II, die een aanhanger van de Verlichting was, werd daarom door de machthebbers bekeken als een onder-

mijner want hij was al geruime tijd bezig de voorrechten van adel, geestelijkheid en corporaties, o.a. hun machtsposities en principes van uitsluiting, terug te schroeven. Volgens Jozef II waren alleen “le droit de propriété et la liberté personnelle [...] nos principaux privilèges”.² Jozef II liep eigenlijk voor op enkele vernieuwingen van de Franse Revolutie. Hij was voorstander van een geleidelijke maatschappelijke revolutie die niet uit de hand mocht lopen, wat later inderdaad zou gebeuren in Frankrijk. De ongeletterde vierde stand en de goedgegelovige derde stand, die niet bekwaam waren tussen de regels te lezen wanneer valse pamfletten gepubliceerd werden, konden gemakkelijk opgehitst worden door twee diepgewortelde, maar dikwijls misbruikte, Vlaamse slogans: “Wij willen Katholiek blijven! Wij willen Onafhankelijk zijn!” Tussen de regels stond eigenlijk: “Wij willen geen liberalisering ten nadele van onze macht. Wij willen niet broederlijk delen ten nadele van onze portemonnee”. Het Volk werd in 1789 vrijheidsgeil gemaakt door een tot dan toe ongekend nationalisme op te wekken. Nochtans de vrijheid die men met dit nationalisme op het oog had was alleen maar een nationale vrijheid t.o.v. de vorst, zónder vernieuwende bemoeizucht van Jozef II. De machthebbers wilden absoluut géén persoonlijke vrijheid tot ontwikkeling laten komen. Vonck, de pre-democraat, werd kort na de overwinning zelfs valselijk beschuldigd van Jozefinisme en op de vlucht gedreven door de aanhangers van van der Noot. Het is dan ook interessant eens de partijdige berichtgeving in de Gazette van Gend te herpubliceren en dan wel in de oorspronkelijke taal en spelling om de geschiedenis geen geweld aan te doen. De Gazette van Gend stond duidelijk aan de kant van de Statisten (de conservatieven) want over Vonck wordt met geen woord gerept. De Gentenaar van vandaag zal zien dat zijn stad een enorm belangrijke en interessante rol heeft gespeeld in deze revolutie. Zijn stad die er zélf belang bij had, als één van de bevoorrechte hoofdsteden uit het Ancien Régime, om géén toegevingen te doen aan het platteland en de kleine steden. Valse ophitsende pamfletten maakten de verdrukten tot medestanders van de bevoorrechten. Een goede raad aan de lezer: zet de radio af, concentreer u en lees traag en aandachtig. Neem rustig uw tijd om de oude zinsconstructies ten volle te begrijpen. Uw geduld zal al na een paar bladzijden beloond worden met een authentiek spannend historisch beeld dat destijds door de Gentenaars via een partijdige krant en de gebeurtenissen op straat werd ervaren. Wij krijgen de kans ons even in de naïeve schoenen van onze voorouders te stellen, waar we natuurlijk begrip voor opbrengen. De stoffige historische sfeer krijgt u meegelevèrd met het verouderde taalgebruik uit de Gazette van Gend van 1789-90.

Brussel, den 20. Juny 1789.

DEN KEYZER EN KONING [*Jozef II aan het woord*]:

Sedert myne komste tot den Troon hebbe Ik nocte moeyte nocte zorge gespaert om te geraeken tot de kennisse der noodwendigheden van myne getrouwe Onderdaenen, en van de verscheyde misbryken, door den tyd ingeslorpen [*binnengeslopen*] in verscheyde branchen van de wetgevinge en van de publike Administratie. Ik hebbe geene andere begeirte [*streven*] gehad, als myne Volkeren te ontlasten, en by ider misbryk, het welk Ik My beloft [*voorgenomen*] hebbe uyt te roeyen, hebbe Ik gelooft hun geluk wat te zullen vermeerderen. Deze beweegredenen alleen hebben My gestadiglyk bezielt, en zullen My altyd bestieren [*leiden*], hoedanig ook zyn mogen de vooroordelen en opstookingen, door welke men myne waere meyningen [*bedoelingen*] in een verkeerd daglicht zoude trachten te stellen. [...] Het is in dit oogmerk en volgens deze grondregels, dat Ik, niet meer konnende dulden de wanorders, waer mede een deel van myne Nederlandsche Provinciën, boven-al myn Hertogdom Brabant, sedert twee jaeren gequollen [*gekward*] zyn, eyndelyk besloten hebbe aen de Staeten van die Provincie te doen kennen myne Souverejne Meyningen [*bedoelingen*], om te doen ophouden alle de valsche geruchten en leugenen, waer van de quaelyk-gezinde Luyden zouden kunnen misbryk maeken, om mijn Volk te ontrusten. [...] maer die Staeten [*van Brabant*], hunne belangen ofte hunne plicht onder een ander oogmerk beschouwd hebbende, hebben liever gehad af te zien van hunne Constitutie [*de nieuwe Grondwet die sedert 1787 brak met het verlicht absolutisme*], waer van Ik hun niet als met tegenzin hebbe berooft, en de welke Ik voor vast hadde besloten te handhaeven, met eenige lichte veranderingen, die geen ander oogmerk hadden, als vast te stellen en te gelyk en voor altyd te verzekeren de goede order en openbaere ruste. Ik hebbe My dan genoodzaekt gevonden myn Souverejn Gezag in alle zyne volheyd te hervatten; maer noyt zal Ik aenraeken *de rechten van eygendom en individuëele vryheyd* van myne getrouwe Onderdaenen, gelyk ook niet het recht van niet te mogen behandelt worden, als in gereguleerde justitie door recht en vonnis, gelyk hun verzekert den VII Art. der Ordonnantie, ten dien eynde uytgegeven den 18. dezer. [...] Gedaen tot Brussel onder het geheym Cachet [*zegel*] van Zyne Majesteyt den 20. Juny 1789.

Inmiddels is de onrust in Frankrijk in een stroomversnelling geraakt en mondt uit in de bestorming van de Bastille³. Het is absoluut noodzakelijk de belangrijkste berichtgeving over de progressieve Franse Revolutie als achtergrondinformatie aan de lezer mee te geven. Dit bouwt mee de sfeer op en legt het contrast met de conservatieve Brabantse Omwenteling bloot. Deze berichtgeving in de Gazette van Gend, in historisch opzicht misschien wel het belangrijkste nieuwsbericht ooit te Gent gepubliceerd, luidt als volgt:

Parys, den 16. July 1789.

Den 14. heeft het Volk zig alhier meester gemaekt van een Schip met Bus-Kruyd en van anderen Voorraad; daer naer heeft men het Hotel des Invalides overrompelt, schoon [*alhoewel*] de Leger-Plaetse der [*koninklijke*] Troupen niet verre van daer was, en men heeft er 20.000 Geweiren en verscheyde stukken Kanon gevonden, welke laetste binnen de Stad [*Parijs*] zyn gebragt, en de Geweiren zyn onder het Volk verdeyld geworden. Van daer is men getrokken nae de Bastille, en men heeft van den Gouverneur [*markies*] de Launay maer eerst [*aanvankelijk alleen maar*] Bus-Kruyd en Wapenen geëyscht; op deze vraege heeft hy zig vertoont met een wit Vaendel, en hy heeft 200. Mannen [*van het volk*] laeten intrekken [*in de Bastille laten binnenkomen*], maer nauwelyks waeren deze binnen, of de Val-Brugge wierd opgetrokken, en door eene ongehoorde trouwloosheyd liet den Heer de Launay op deze 200. Persoonen schieten met twee Kanons, gelaeden met schroot, waer door 80. Mannen gesneuveld wierden. Op het gerucht van deze losbrandinge is het Volk [*vooral klein-burgers uit de Faubourg St.-Antoine*] in de uysterste woede geraekt, men heeft de wallen van de Bastille gevolt [*opgevuld*], men heeft met het Kanon eene Brêche geschoten, op welken eenen Soldaet van de Fransche Guardes⁴ den eersten is geklommen, men heeft hem gevolgt, en de gemelde Sterkte [*burcht*], die sedert Koning Karel den V. onnemelyk was geoordeeld, is in dry uren tyds veroverd geworden, en alle de gene, die wederstand deden, zyn gedood. Den Gouverneur heeft men den kop afgeslagen en op eene pyke [*piek*] door de Stad gedraegen met het Opschrift : “De Launay, trouwloozen en verraeder des Volks”. Het hoofd van zynen Lieutenant de Pujet en de hand van den Cipier wierden insgelyks door de Stad gedraegen, en den Soldaet, die den eersten op de Brêche had geklommen, is door het Volk omhangen geworden met het Kruys van S. Louis, het welk men van den Gouverneur had afgerukt. In den zak van den Heer de Launay is gevonden eenen Brief van den Heer de Flesselles, Provoost van Parys, inhoudende, dat hy maer moest tegenhouden tot acht uren, alswanneer de Troupen in de Stad zouden komen, om hem te verlossen; welke ontdekkinge aen den Heer de Flesselles ook den kop heeft gekost. Alle deze vreedde gebeurtenissen moeten zekerlyk den grootsten afkeer verwekken; maer de naerkomelingen zullen het Volk eenigzins verontschuldigen, alswanneer zy zullen inzien, dat het zelve maer aen zyne woede heeft geslachttoffert de gene, die hun verraeden en eerst verbittert hadden. Men moet ook als ied zeldzaems aenmerken de goede order, die er sedert de gemelde onaengenaeme voorvallen binnen deze Hoofdstad [*Parijs*] heerscht in het midden van zoo vele gewapende Luyden: het meeste deel der Winkels staet open, de voorzichtige Inwoonders willen, dat men zig alleen bezig houde met de verdedinge van Parys, en zy weygeren alle onderneminge daer buyten te doen. Den Koning heeft zig gisteren [*15 juli*] naer herhaalde Verতোogen der

Staeten-Generael, zonder eenig gevolg, nae de Landsvergaderinge begeven [*l'Assemblée Nationale Constituante*], en Zyne Majesteyt heeft aldaer de volgende teermoedige Aenspraeke gedaen: “Ik hebbe UE. [*U Edelen*] vergadert, om met UE. te beraedslagen op de gewigtigste zaeken van den Staet: daer en zyn geene dringendere, en die myn hert [*hart*] meer raeken, als de schrikkelijke wanorders, die in de Hoofdstad heerschen. Het Opper-Hoofd der Natie komt met vertrouwen in het midden van haere Representanten, om zyne smerte te betoonen en om hun te nooden tot het vinden der middelen, om de ruste en goede order te herstellen. Ik wete, dat men onrechte vreeze heeft ingeboezemt; Ik wete, dat men heeft durven uytstroyen, dat UE. Persoonen niet in veyligheid waeren. Zoude het dan noodig wezen verzekeringen te geven op zoo plichtige geruchten die vooral tegenstrydig zyn ende niet over-een-komen met myne bekende inborst? Wel aen dan, ik en ben maer één met myne Natie; Ik ben het, die My op UE. betrouwe. Help My in deze omstandigheyd, om de behoudennisse [*het behoud*] van den Staet te verzekeren. Ik verwachtte zulks van de Lands-Vergaderinge. Den iver [*ijver*] der Representanten van myn Volk, vereenigd voor het gemeyne welzyn, is My daer voor eene zekere borge; en dewyl Ik rekene op de liefde en getrouwigheyd van myne Onderdaenen, hebbe Ik bevel aen de [*koninklijke*] Troupen gegeven, om hun van Parys en Versailles te verwyderen. Ik magtige en noode UE. zelve, om myne meyningen [*bedoeelingen*] aen de Hoofdstad [*Parijs*] bekend te maeken”. Waer naer den Koning te voet nae het Kasteel [*van Versailles*] is wedergekeerd, ver[ge]zeld door alle de Gedeputeerde en onder de toejuyccingen van de gansche Stad van Versailles. Des avonds zyn er honderd Gedeputeerde van de Lands-Vergaderinge binnen Parys aengekomen. De [*koninklijke*] Troupen en den nieuwen Raed des Konings zyn weggezonden: deze Hoofdstad is in de uysterste blydschap, en de dag van heden is zoo aengenaem, als de genen van den 14. schrikkelyk is geweest.

Parys, den 20. July 1789.

Den Koning heeft sedert gisteren aen de Borgerye van Parys [*hoofdstedelijke derde stand*] toegestaen, om onder de wapenen te komen [=erkenning van de *Nationale Garde of Burgerwacht*], nochtans aen zig behoudende de benoeming der Commandanten; maer de Gemeynthe [*la commune de Paris*] wilt die zelve benoemen. Den Marquis de la Fayette, is door een algemeyn geroep verkondigd tot Commandant-Generael der Parysche Milice; hij heeft by die gelegendheyd willen spreken, maer dewyl hy door het groot geroep zig niet heeft konnen doen verstaen, heeft hy zynen Degen uytgetrokken en nedergebogen tot teeken van dankzegginge. Den Heer Bailly⁵, die gedurende eenigen tyd in de Lands-Vergaderinge heeft gepresideert, is door het Volk benoemd tot Provoost der Koopluyden⁶. De Bastille word in dezen oogenblik door 2000. Werkluyden ganschelyk afgebroken.

Parys, den 6. Augusti 1789.

Den 4. dezer 's morgens is' er in de Lands-Vergaderinge naer vele voorafgaende debatten, by-nae eenpaeriglyk besloten, dat men aen het hoofd van de Constitutie [*de aan het volk beloofde Grondwet*] zal stellen eene verklaeringe der Rechten van den Mensch en van den Borger. [...] Noch den zelven avond in eene Zittinge alleen zyn door de Lands-Vergaderinge de volgende gewigtige besluynen genomen, te weten:

1. Eene gelykheyd van Belastingen, van nu af te betaelen.
2. Den afstand van alle Privilegiën, door de Orders [*adellijke stand, geestelijke stand, derde stand*], Steden, Provinciën en Parlemen ten gedaen, om eene algemeyne gelykvormigheyd in het Koningryk te hebben, op dusdanige wyze, dat alle de Provinciën voortaan maer een slach van Bondgenoodschap zullen maeken, om het geluk en de verdedinge van alle te verzekeren. [*Deze afschaffing van alle voorrechten, waardoor de standenstaat ophoudt te bestaan, staat loodrecht op de Brabantse Omwenteling, die het volk juist deed vechten vóór het behoud van de privilegies en de instandhouding van de standenstaat*]
3. De afkoopinge der Leen-Rechten. [*Het einde van de feodaliteit*]
4. De afschaffinge van het Recht van de Jagt en der Capitaineries, waer by men naerdien heeft gevoegt de afschaffinge van het Recht van de Visscherye, met vryheyd aen een ider, om het Wild te dooden, het welk zyne bezittingen beschaedigt.
5. Den prys van de afkoopinge der Renten van de Geestelykheyd zal bezet worden ten voordele van de Beneficiën.
6. De afschaffinge van de Doode-Hand en van alle personneele Dienstbaerheyd. [*Onder goederen in de dode hand verstaat men goederen, toebehorende aan kerken, kloosters en andere stichtingen; goederen dus waarvan geen mens de eigendom heeft. Omdat zij niet kunnen geërfd worden ontsnappen zij aan successierechten die aan de gemeenschap (de gemeynte of la commune) ten goede kunnen komen. Ook de opbrengsten van die goederen moeten de gemeenschap ten goede kunnen komen. Dit is dus zeker geen punt van overeenkomst met de Brabantse Omwenteling*]
7. De vernietinge der Heerlyke Justitiën.
8. De vernietinge van de verkoopinge der Ampten van de Judicature.
9. Het verleenen van gratuite Justitie aen het Volk.
10. De afschaffinge van de vrye Duyve-Keeten en Waranden⁷.
11. De afkoopinge der Thienden en Champarts, ofte Heerlyk Recht op de Vruchten.
12. Verbod van voortaan eenige Rechten van dat slach, ofte andere Leen-Rechten in te voeren.
13. De afschaffinge van de Casuële Rechten der Pastores, uytgenomen voor de Steden.

14. Eene aenstaende vermeerderinge der Portions Congruës, ofte Toekomsten der Pastores.

15. De vernietinge van de Annates, ofte het Recht op het eerste jaer inkomsten van een openstaende Beneficie.

16. De toelaetinge van allen Borger tot de Borger- en Krygs-Bedieningen.

17. De afschaffinge van het Recht van Deport (Deport is een Recht van zommige Bisschoppen, om de Inkomsten van eene openstaende Pastorye een geheel jaer te trekken).

18. De afschaffinge van de Jurandes, ofte Ampten van Dekens en Gezwoôrne der Corpora [*neringen en ambachten of corporaties*], als ook van de Meesterschappen de zelve Corpora. [*Voor al deze afschaffing staat in schrill contrast met de Brabantse Omwenteling*]

19. Verbod van meer als een Beneficie te bezitten.

20. Het slaen van eene Medaille, om deze merkweirdige Zittinge te vereeuwigen.

21. Het zingen van den Lofzang Te Deum in de Kapelle des Konings en door geheel Vrankryk, alswanneer Zyne Majesteyt deze artikelen zal bekrachtigt hebben.

22. Lodewyk den XVI. uytgeroepen als Herstelder der Vryheyd van Vrankryk [*Vive la Liberté!*]

Parys, den 7. Augusti 1789.

Wy zullen aen onze lezers spaeren de onaengenaeme berichten uyt verscheyde onzer Provinciën van alle de schrikkelykste bedryven van het verachtelyk Grauw ten platten Lande [*de vierde stand*]: over-al hoort men niet als van Kasteelen, die verbrand, verwoest ofte ten minsten geplonderd zyn. De Provinciën, die meest hebben geleden, zyn Dauphiné, Franche-Comté, het Maconnois en eenige andere. In Provence heeft men zig vergenoegt met in vryheyd te stellen de gene, die uyt hoofde van de beroerten in de gevangenis waeren gebragt. De Provincie van Bretagnen, voor welke men meest heeft gevreesd, is de gerustste van alle, en men heeft zulks toe te schryven aen de goede Police van de Borgers [*de Burgerwacht van de derde stand*], die hun aldaer in tyds hebben gewapent. Te S. Denis by deze Hoofdstad [*Parijs*] is den Meyer op valsche beschuldigingen den kop afgeslagen; maer van hier zyn Troupen nae de Barrièren gezonden, om te beletten, dat men dien kop in de Hoofdstad zoude ronddraegen, gelyk men had gedreygt. Alle deze wanorders vermeerderen noch de ellende des Volks, zoo wel als het Deficit in de Financiën, en den Heer Necker⁸ is daer over zoo zeer aengedaen, dat hy zyne droefheyd en verontweirdinge niet meer kan verbergen. Het gene ondertusschen bequaem is, om ons gerust te stellen voor de gevolgen van deze dulheyd, van deze raezernye des Volks, is eene Constitutie [*Grondwet*], die wy op den tyd van min als eene

maend zullen hebben, als ook de hope van eenen overvloedigen Ougst [*oogst*], die over-al zeer schoon staet. Meer als 40. wyken van deze Hoofdstad hebben reeds aengenomen het provisionneel Ontwerp voor de Milice, die zal bestaan uyt ontrent 31600. Mannen, waer door ons eene duurzaeme ruste verzekert word.

Gend, den 18. November 1789.

Voorleden vrydag 13. dezer drongen verscheyde Detachementen van onze Patriotische Legers langs twee Poorten in onze Stad [*Gent*], niettegenstaende het grof Geschut en den tegenstand der Keyzerlyke Troupen; de geheele Stad [*Gent*] quam seffens in beweginge, zoo dat de Vaderlandsche Soldaten de goede order niet konden onderhouden, nochte de noodige Krygs-Werkingen konden oeffenen. Naerdats de Keyzerlyke door de onze van de Poorten en van de Hoofdwacht [*op de Kouter*] waeren verdreven, hebben zy hun te samen vervoegt en langs de Cazernen van S. Pieters eenen uytval gedaen: hier beginnen het droevig treurspel en de ongehoorde vreedheden der Keyzerlyke Troupen, want terwyl zy hun verdedigden met grof Geschut en eenige Huyzen beschaedigden, rukten zy als woedende Menschen verscheyde van onze goede Medeborgers met hun mede; zommige onthaelden zy met slagen, steken, ja met de dood zelve; nochte Kinders, nochte Vrouwen, nochte den gryzen ouderdom waeren vry van hunne onmenschelykheyd. In den avond gingen zy voorder en voorder, om te volkomen aen de bevelen van den ontaerden en bloeddorstigen d'Alton, die den Hertog van Albe [*Alva*] in vreedheyd overtreft, zy stelen, zy plonderen, branden en moorden al het gene zy ontmoeten; zy stookten het vuur in de Komptoiren [*kantoren*] der Borgers en vernielen alle hunne Schriften en Papieren; de zelve vreedheden zetten zy voort in de volgende dagen ende nachten langs den kant van het Kasteel [*Spanjaardenkasteel*] uyt het welk zy onze treffelyke Gebouwen aenranden met gloeyende kogels, bomben en obitzen; zy loopden de Stad in, en zy zyn niet te vreden met eenige Borgers van het leven te berooven, maer zy doen hun de schrikkelykste pynen onderstaen: onder menigvuldige andere laeten zy in de vlammen eenen gewezen Jesuit met zyne Zuster, die by-nae tot asschen zyn verteird; zy geesselen onnoozele Kinderen in de wiege tot de dood toe, als de vreedste wolven, onder de oogen van hunne Ouders, en zy bedryven vele andere onuytsprekelyke onmenschelykheden; met één woord, de tyden van Atilla, de tyden der Noordmannen zyn wedergekeerd in ons bloeyend Nederland. In deze vreedheden hebben besonderlyk uytgemunt de Soldaten van het bekend ontaerd Regiment van Clairfayt, vervold met het schrikkelykste gespuys van dieven en moordenaars. Niettegenstaende alle deze onheyleyden ende rampen hebben de Onze den moed niet verloren, maer zy zyn meer en meer aangemoedigt geworden, om hun te verdedigen, zoo dat zy ten laesten met dusdanige

dapperheyd de Cazernen van S. Pieters door hun grof Geschut hebben overval-
len, dat de Keyzerlyke, die aldaer in bezettinge waeren, gedwongen zyn
geweest hun over te geven in onze handen. Wy hebben den Kolonel met alle
zyne Officieren en met meer als 800. Krijgs-Gevangene onder eene sterke
bedekkinge geleyd nae verscheyde plaetsen dezer Stad; hunne vreedheden en
onmenschelykheden hebben wy met menschlievendheyd en zachtmoedigheyd
vergolden, hun ontfangende niet als Vyanden, maer als Vrienden, uytgenomen
de bezondere brandstichters en moordenaers, die in de ketenen zyn geleyd. Ten
laesten is de Keyzerlyke Bezettinge in den nacht tusschen den 16. en 17. uyt
het Kasteel gevlucht; het welk nu door 800. Mannen van het Patriotisch Leger
met kloeke Schutteryen bewaert word, en aldus is de bloeyende Hoofdstad van
Vlaenderen van haere dwingelanden verlost geworden. Van de Keyzerlyke
Troupen zyn'er [*dood*] gebleven circa 600. Mannen en 200. gequetste; intege-
deel van onzen kant hebben wy 21. doode en 40. gequetste.

P.S. Aenstonds ontfangen wy de zekere tydinge, dat ons Patriotisch Leger de
Stad Brugge heeft veroverd.

*Wie meer details wil te weten komen over de gevechten te Gent kan die nalezen
in jaargang 14 nr.3 dd. 1985 van Ghendtsche Tydinghen vanaf pagina 124.
Onze medewerker, Roger Van Aerde, wijdde er destijds 19 bladzijden aan.*

GESPREK TUSSCHEN HET BELFORT EN DE DULLE GRIET⁹

DULLE GRIET

Met eene scheut [*shot*] alleen verbrijzel ik de vesten,
En open eene baen langs meer als vier gewesten.
Vult mij met grof geschut: mijn tromp is breed genoeg!
Maer, broeder, onder ons, zegt, is het niet te vroeg?

BELFORT

Wat zegt gij, Griet, te vroeg? Sint Jakobskerk en toren,
Het Meirhem, Heylig Kerst en 't Nieuland zijn verloren;
Den Oud-Briel [*Houtbriel*], Tusschen Pas, Rabot, Bagattestraat,
Zijn met den Beestenmarkt [*Hondenmarkt*] in jammerlijken staat.
Hier komt de wijk in vuer, en daer brandt eenen molen;
Hier schiet men dapper, daer ziet men de bommen dolen,
En meer dan eene woonst door grof geschut doorboord;
Hier perst men 't huys af, daer wordt man en vrouw vermoordt;
De Maegd, des schakers hand met mannenkracht ontsprongen,
Zocht in den watervloed, door schaemte en angst gedrongen,
Een onverdiende dood; den broer vliegt tot den strijd
Min tot den zegeprael als tot wraek bereyd.

DULLE GRIET

Wat ysselijk berigt!

BELFORT

En wilt gij langer wachten,
Het krijgsvolk gaet u zelve, onzalige?...verkrachten.
Ziet, zuster, wat gij doet. Ten strijde, of 't is te laet!

DULLE GRIET

Op éénen ogenblik is heel mijn kraem [*oude versleten zaak*] in staet.
Al ga ik traegzaam voort, ik zal er toch wel komen.
Voor middernacht is vast die sterkte [*Spanjaardenkasteel*] al ingenomen.
Kloek aen, Gorduensche [*van Gorduna*] jeugd! haelt vuer en bussekruyd,
En schroot, en 't noodig tuyg; en rolt me op een affuit.
Sleept mij een weynig voort tot achter Keyzer Karel [*Vrijdagmarkt*].

BELFORT

Zijn aenzigt [*gezicht keizer*] door de vlam weerstraelt gelijk een parel,
Heeft eertijds dezen Vorst ons eenig quaed gedaen,
Zijn wetten eventwel en keuren blijven staen.

DULLE GRIET

Dat hij niet stom en waer, hoe zou hij nu staen vloeken,
Hij, trouwen patriot van in zijn kinderdoeken;
Straks sprong hij van de zuyl, en liep naer zijn kasteel:
Noch kasemat, noch huys, noch bolwerk bleef geheel.
Maer zal Sint-Jorisbrug mijn logheyd kunnen dragen?

BELFORT

Bij voorraad zou men die behooren te onderschragen,
De Karnemelkbrug ook; want door uw zwaer gewigt
Zonkt gij 't gewelfsel in, diep buyten Gends gezigt.

DULLE GRIET

Op Joren-Maetjens meersch [*Jooremaaie aan S. Jorisbrug*],
waar m'eertijds liep op schaetsen,
En nu veel huizen staen,
zal mij Van Dale plaatsen [*onverschrokken plaatselijk figuur*]
Vlak voor de brug en poort van 't ysselijk gebouw [*Spanjaardenkasteel*],
Dat ons verdelgen wilt of storten in den rouw.

BELFORT

D'Alton [*bevelhebber van het Spanjaardenkasteel*],
moet gij op ons uw woedende onmagt wreken?
Heb ik, of Dulle Griet, de bloedvaen uytgesteken?
Heeft Gend de Brugsche poort veroverd met geweld?
Waerom toch onze stad [*Gent*] zoo ras in vuer gesteld.

DULLE GRIET

Heeft hij noch Raed, noch Wet, noch boeren hooren spreken,
Eer hij meedoogenloos de stad in brand deed steken.
Heeft hij bij zijn besluyt geen onschuld aengehoord,
Voor dat de lent' begint is hij te Trier versmoord.
Sa, vrienden, lustig aen, legt me op de slee!

BELFORT

Blijft rusten!
Den vijand, zoo mij dunkt, trekt naer de Zeeuwsche kusten.

DULLE GRIET

Heeft hij 't Kasteel geruymd?

BELFORT

Hij loopt als eenen haes.

DULLE GRIET

Ei, Broeder, waer naer toe?

BELFORT

Regt naer het Land van Waes.

DULLE GRIET

Wel wat? Is Vogelsang [*Oostenrijks bevelhebber*] de Dampoort uytge-
trokken?

BELFORT

Ik hoor nog op den weg de legerwagens schokken.

DULLE GRIET

Sleept mij de Dampoort uyt, daer ic op mijnen pas
De bomben werpen kan van Gent tot op het Sas.
Sa, ras de Dampoort uit.

BELFORT

Blijft rusten op uw steenen.
Den schrik belemmert hem, en zinkt tot in zijn beenen.

DULLE GRIET

Heeft dan mijn legertros den vijand zoo beroerd?

BELFORT

God heeft hem dezen schrik, o Zuster, toegevoerd.
Waerom ik, naer gewoont met heldre beijaerts-klanken
Verscheiden mael in 't jaer den Hemel zal bedanken,
En door mijn zoet geluid erkennen 't allen tijd,
Dat ons des Heeren arm gered heeft in den strijd.

DULLE GRIET

Hoe laet is 't?

BELFORT

Middernacht.

DULLE GRIET

Ziet g'iets nog van belangen?

BELFORT

De blanke maen alleen.

DULLE GRIET

Ik ga een uyltje vangen.
Ware ik geladen, Broer, ik schoot uyt volle kracht
Tot Godes eer en lof, die voor ons waekt.

BELFORT

Goê nacht!

(ed.) Ronald DE BUCK
(wordt vervolgd)

NOTEN

1. Men kan zeggen dat er een constitutioneel stelsel heerst in die landen, waar op grond van de voor de Staat geldende regels en beginselen, het volk, wel steeds langs de weg van een volksvertegenwoordiging, aandeel heeft in wetgeving en bestuur. Jozef II was een "verlicht" absoluut monarch die men wou vervangen door een constitutioneel monarch.

2. Schrans, G., *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*, Gent, 1997, p. 161.
  3. Bastille is een Frans woord voor burcht, later speciaal voor de burcht, die ten tijde van Karel V ter verdediging van Parijs tegen de Engelsen naast de Porte Saint-Antoine gebouwd werd (1370-1382). De Bastille was een staatsgevangenis geworden onder de absolute koningen en een symbool van onderdrukking.
  4. De Franse Nationale Garde was een burgerwacht tijdens de Franse Revolutie. Enige dagen voor de bestorming van de Bastille besloten de Parijse kiesmannen tot oprichting van een militie, zowel uit vrees voor een staatsgreep van het hof als voor plunderingen door het gepeupel.
  5. Jean-Sylvain Bailly was afgevaardigde van de 3de stand van Parijs. Hij was een typisch vertegenwoordiger van de constitutionele partij, die van de bezittende en intellectuele middenklasse. Zijn streven was het een verzoening tot stand te brengen tussen de koning en de bourgeoisie.
  6. Prévôt des marchands: hoofd van de gemeentelijke administratie van Parijs.
  7. In Vlaanderen: Soo heeft die heerlecheit inne ende es in tsheren macht sijn water (vis), sine warande (jachtterrein), sijn wilt (vlees).
  8. Directeur-generaal der financiën van Louis XVI. Zijn ontslag door de koning op 11 juni 1789 gaf aanleiding tot de bestorming van de Bastille, waarna zijn ontslag werd ingetrokken op 17 juli 1789.
  9. De Keyser, P., *Gent in de Literatuur en in de Folklore*, Gent, 1935, pp. 72-75. De auteur van het gedicht is Pater Verhegghen, een Gents Augustijner monnik.
-